

*До спеціалізованої вченої ради ДФ 2023-03
у Національному юридичному університеті Ярослава Мудрого
61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77*

РЕЦЕНЗІЯ

кандидатки юридичних наук, доцентки, доцентки кафедри екологічного права Бредіхіної Вікторії Леонідівни на дисертацію Пльохової Анастасії Юріївни на тему «Правове забезпечення екологічної безпеки при видобуванні вугілля», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертації. Вугільна промисловість вважається однією із найбільш затребуваних галузей промисловості у національній та світовій економіці, що забезпечує роботу енергосистеми. Вугілля є основою для теплової генерації, що дає змогу задовольнити близько третини потреб нашої держави в електроенергії. Але недосконалість технологій видобування вугілля та його переробки, речовинний склад вугілля, функціональні особливості виробничих об'єктів та їх розміщення, тривале інтенсивне видобування вугілля на окремих територіях, що призвело до істотних змін геологічного середовища й виникнення надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру, виникнення та поширення екологічних проблем, обумовлюють сьогодні необхідність перегляду сучасного екологічного законодавства щодо забезпечення вимог екологічної безпеки під час видобування вугілля. Тому представлена дисертаційна робота є вкрай актуальною в сучасних умовах.

Важливість обраної теми дослідження зумовлена ще й тим, що трансформація суспільних відносин та процеси глобалізації, які безпосередньо корелюються із євроінтеграційним вектором розвитку України, значно підвищили пріоритетність питань захисту довкілля та їх значення для забезпечення сталого еколого-збалансованого розвитку нашої держави. Адже сталий розвиток та прогрес цивілізації можливий при

належному збалансуванню використання природних ресурсів на засадах їх раціональної, ефективної, екологічно безпечної експлуатації з потребами економічного розвитку.

Сьогодні Україна, обравши курс на євроінтеграцію, прагне підвищення не лише обороноздатності, економічних показників, а й дотримання певних вимог щодо забезпечення техногенної та екологічної безпеки. В рамках Європейського зеленого курсу, запровадженого з метою подолання викликів, пов'язаних зі зміною клімату та деградацією довкілля, та до якого долучилась і наша держава, передбачається перехід європейського співтовариства на ефективну, стійку та конкурентоспроможну економіку та визначено засоби перетворення Європи на перший у світі кліматично нейтральний континент до 2050 року. При цьому особливу увагу акцентовано на необхідності зміни теплової генерації відновлюваними джерелами енергії та здійснення повноцінної трансформації вугільних регіонів. Саме тому, відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.07.2023 р. №607-р., забезпечення проведення комплексної реструктуризації вугільної галузі України з метою її економічної ефективності та сприяння енергетичній незалежності України шляхом впровадження технологій вловлювання та утилізації газу (метану) вугільних родовищ в рамках програми справедливої трансформації вугільних регіонів визначено одним із заходів з реалізації кліматичної політики України.

В умовах повномасштабної збройної агресії РФ проти України проблема вивчення потенційних та наявних екологічних загроз в роботі паливно-енергетичного комплексу набула надзвичайної актуальності. Особливо це стосується тимчасово окупованих територій (а ними стали й основні вугледобувні райони), де небезпечний вплив на довкілля носить системний, комплексний характер, що негативно відбивається на життєдіяльності населення цих регіонів. Протягом останніх років на цих територіях фактично відсутня можливість проведення оцінки пошкоджень природних комплексів,

промислових об'єктів, тому актуальним і нагальним є впровадження системи екологічного моніторингу.

Отже, вищенаведені обставини зумовлюють необхідність розробки й обґрунтування нових теоретичних підходів, надання пропозицій і рекомендацій з удосконалення правової регламентації суспільних відносин у сфері забезпечення екологічної безпеки при видобуванні вугілля, з урахуванням новітніх світових та європейських тенденцій, а також новацій сучасного законодавства про екологічну безпеку, екологічного і гірничого законодавства.

Проблеми правового забезпечення екологічної безпеки при видобуванні вугілля, що становлять предмет дисертаційної роботи, відповідають плану науково-дослідницької діяльності кафедри екологічного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого в межах цільової комплексної програми «Проблеми вдосконалення правового регулювання користування природними ресурсами та комплексами в Україні» (державна реєстрація № 0116U006161).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, що містяться в дисертації. Метою дисертаційної роботи було визначено комплексне вивчення й висвітлення теоретичних питань і знайдення шляхів вирішення практичних проблем та отримання нових результатів у формі наукових висновків у царині правового забезпечення екологічної безпеки при видобуванні вугілля, надання пропозицій і рекомендацій щодо удосконалення правового регулювання суспільних відносин у вказаній сфері. Задля досягнення заявленої мети дисертанткою було визначено і послідовно вирішено дев'ять основних завдань дослідження (с. 9-10 дисертації), що знайшло відображення в науковій новизні (с. 11–15) і загальних висновках (с. 207-211). Завдання, що були поставлені, виконано у повному обсязі. Це дозволило досягти визначеної мети дисертаційного дослідження.

Слід відзначити вдале застосування дисертанткою методів наукового пізнання, які становлять методологічну основу роботи та сприяли досягненню заявленої мети дисертації. Серед них: діалектичний, формально-логічний, моделювання, тлумачення правових норм, статистичного аналізу, індукції, дедукції, системно-структурний та інші методи. Зокрема, застосування діалектичного методу дало змогу отримати нові знання щодо виникнення, здійснення і припинення суспільних відносин у сфері забезпечення екологічної безпеки при видобуванні вугілля (с. 19-25, 67-91). За допомогою формально-логічного методу проаналізовано положення законодавства України щодо забезпечення екологічної безпеки при видобуванні вугілля, сформульовано визначення і висновки відповідно до мети дослідження (с. 92-166, 219-226). Метод моделювання допоміг підготувати конкретні пропозиції з удосконалення чинного законодавства України в досліджуваній сфері та у процесі конструювання відповідних правових норм. Під час роботи з офіційними статистичними документами у сфері оцінки кількісного й якісного впливу природо-господарської діяльності вугледобувних шахт на об'єкти права екологічної безпеки був використаний метод статистичного аналізу (с. 27-41, 97-140).

Таким чином, наукові положення, висновки і результати, що містяться в дисертації А.Ю. Пльохової, слід оцінити як теоретично, методологічно й емпірично обґрунтовані й достовірні. План дисертації є логічним, відповідає змісту проблеми, що досліджується. Зміст дисертації в цілому характеризується високим теоретичним і науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань, точністю і логічністю викладу матеріалу, зрозумілістю й цілісністю, основні висновки отримали належне наукове і практичне обґрунтування.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що представлена дисертація є однією з перших робіт у вітчизняній правовій науці, у якій, спираючись на основні положення екологічного, гірничого права і права екологічної безпеки, запропоновано комплексний теоретичний

підхід до визначення і розуміння сутності правових засад забезпечення екологічної безпеки при видобуванні вугілля, а також сформульовано наукові висновки і надано рекомендації з удосконалення чинної нормативно-правової бази у вказаній сфері.

Одержані авторкою результати дослідження дозволяють вирішити деякі ключові теоретичні та науково-прикладні питання. Зокрема, здобувачкою:

- надано наукове обґрунтування й наведено юридичне визначення таких понять, як: «екологічна безпека при видобуванні вугілля»; «інституційне забезпечення екологічної безпеки видобування вугілля»; «вугільна галузь»;

- визначено суб'єктно-об'єктний склад правовідносин із екологічної безпеки на всіх стадіях підготовки, здійснення і припинення видобування вугілля;

- обґрунтовано необхідність правової регламентації забезпечення екологічної безпеки у процесі впливу вугледобувного підприємства на його внутрішнє й зовнішнє оточення у часі, просторі й за колом об'єктів впливу;

- запропоновано основні чинники, що слід враховувати при окресленні перспектив розвитку законодавства про екологічну безпеку у період повоєнного відновлення видобування вугілля, та за допомогою яких повинна встановлюватися доцільність експлуатації конкретного вугледобувного підприємства.

Заслуговує на увагу і удосконалення авторкою деяких теоретико-прикладних положень, зокрема: підходу до виокремлення етапів становлення законодавства у сфері забезпечення екологічної безпеки при видобуванні вугілля; формулювання поняття «юридична відповідальність за правопорушення в галузі забезпечення екологічної безпеки при видобуванні вугілля»; визначення механізму оцінки впливу вугледобувного об'єкта на стан екологічної безпеки, що застосовується як безпосередньо у процесі видобутку вугілля, так і після його завершення.

Крім наведеного, у дисертації викладено й інші положення, висновки й рекомендації, що представляють теоретичну і практичну цінність та в сукупності забезпечують цілісність наукової новизни проведеного дослідження.

Повнота викладу одержаних результатів. Джерельна база дисертації налічує 285 найменувань. Ключові наукові результати і практичні висновки дисертаційної роботи були викладені в 16 публікаціях автора, зокрема: у 6 статтях, 4 з яких оприлюднені в наукових фахових виданнях України, 1 – у періодичному науковому виданні іншої держави, 1 – у періодичному виданні, проіндексованому у базах даних Web of Science Core Collection та Scopus, а також 10 тезах у збірниках матеріалів наукових конференцій. Повнота викладу результатів дисертації відповідає встановленим вимогам і свідчить про достатній та належний рівень апробації отриманих результатів.

Зауваження та дискусійні положення дисертації. Ознайомившись з текстом поданої наукової роботи, можемо стверджувати, що сформульовані в ній положення, висновки і пропозиції слід розглядати як певний внесок у теорію екологічного права. Безперечно, вони можуть бути використані в подальшій теоретичній і нормотворчій діяльності з реформування інституту екологічної безпеки.

Втім, позитивно оцінюючи в цілому представлене дослідження та визначаючи наукові досягнення авторки, слід зауважити, що його окремі положення та висновки мають дискусійний характер і вимагають додаткового обґрунтування під час захисту. Зокрема, потребують додаткової аргументації наступні положення дисертації:

1. На стор. 36-37, 55 дисертації авторка пропонує розглядати об'єктами екологічної безпеки все, що має життєво важливе значення для суб'єктів безпеки: права, матеріальні й духовні потреби особистості, природні ресурси й довкілля як матеріальна основа державного й суспільного розвитку. Водночас виокремлюється та досліджуються лише два основних об'єкти, які зазнають чи можуть зазнавати негативного впливу від гірничих робіт –

«геологічне середовище» і «гідрогеологічне середовище». А вплив на інші об'єкти залишився поза увагою дослідження.

2. У представленій дисертаційній роботі інститут екологічної безпеки при видобуванні вугілля розглядається як міжгалузевий інститут права екологічної безпеки, тобто як сукупність відносно відособлених правових норм кількох галузей права, спираючись на приписи яких регулюються певні групи (види) взаємозалежних суспільних відносин (стор. 67, 80-81 дисертації). На наш погляд, дане положення потребує додаткової і детальної аргументації з точки зору загальної теорії права та співвідношення дії норм різних галузей права у цій царині.

3. Потребує деталізації і система заходів, спрямованих на системні зміни у нормативно-правовому регулюванні забезпечення екологічної безпеки в процесі вуглевидобування та покликаних вирішити комплексні й багатогранні проблеми адаптації відповідних норм національного законодавства до законодавства і права ЄС.

Проте зазначимо, що висловлені зауваження та дискусійні положення зумовлені динамічністю, складністю й багатоаспектністю обраної авторкою теми дослідження, мають рекомендаційний характер та істотно не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи А.Ю. Пльохової. Можна стверджувати, що рецензована робота є самостійним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, в якому отримані нові, науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретну наукову проблематику галузі екологічного права. Зміст дисертації відповідає профілю спеціальності 081 «Право».

Загальний висновок. Дисертаційна робота виконана на високому теоретичному рівні, матеріал дисертації викладено в логічній послідовності, основні висновки отримали необхідну і достатню теоретичну аргументацію і є методологічно обґрунтованими. За своїм змістом і загальною спрямованістю дисертаційне дослідження А.Ю. Пльохової відповідає обраній нею спеціальності 081 «Право». Робота пройшла належну апробацію,

сформульовані в дисертації теоретичні положення, пропозиції, рекомендації й висновки можуть бути використані у нормотворчій та правозастосовній діяльності, у науково-дослідницькій роботі та у навчальному процесі. Дисертація є самостійною завершеною роботою, в якій відсутні порушення академічної доброчесності, її оформлення в цілому відповідає встановленим вимогам.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що дисертація Пльохової Анастасії Юріївни на тему «Правове забезпечення екологічної безпеки при видобуванні вугілля», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії, відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її авторка заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

кандидатка юридичних наук, доцентка,

доцентка кафедри екологічного права

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

В.Л. БРЕДІХІНА

Підпис	<i>Бредіхіної В.Л.</i>
Засвідчую	<i>[Signature]</i>
Нач.ВК	<i>10.1.2024</i>

